

В. І. ДЕРИХОВСЬКА,

к.е.н., викладач Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

РЕЙТИНГУВАННЯ ВНЗ У ВІТЧИЗНЯНІЙ СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Щороку сотні тисяч випускників шкіл та їх батьків стикають з необхідністю вибору кращого навчального закладу для отримання якісної вищої професійної освіти. Якими критеріями слід керуватися при виборі ВНЗ, як обрати затребувану у майбутньому та високооплачувану спеціальність, гідні умови навчання, висококваліфікований професорсько-викладацький штат, випускники яких вишів нині затребувані на ринку праці, які з університетів мають міжнародне визнання та міжнародні спільні програми підготовки фахівців? Ці та багато інших питань є актуальними, оскільки сучасний ринок освітніх послуг – це висококонкурентне середовище, швидка мінливість якого вимагає від ВНЗ задля збереження та підтримки рівня престижності постійного розвитку та вдосконалення.

Відповіді на всі вищезазначені питання може дати рейтинг. Так, саме ранжування ВНЗ дозволяє визначити найбільш престижні вищі країни, обрати кращі спеціальності та освітні програми, проаналізувати думки роботодавців щодо якості підготовлених ВНЗ фахівців.

Під *рейтингом* (від англ. «rating») слід розуміти порядковий чи числовий показник, що відображає значимість (важливість) певного об'єкту чи явища [1].

В сфері освіти поняття «*рейтингу*» набуває більшої спеціалізованості та трактується як індивідуальний числовий коефіцієнт кваліфікованої комплек-

сної оцінки різноманітних аспектів і результатів діяльності освітньої системи будь-якого рівня (національний, регіональний, локальний) або окремої освітньої установи (навчального закладу тощо) чи конкретної людини (учня, студента, слухача, викладача) [2, с. 61].

Слід зазначити, що в основі ранжування ВНЗ лежать данні, отримані за допомогою соціального та моніторингового досліджень, експертної оцінки та звітів щодо результатів діяльності освітньої установи.

Національний досвід ранжування ВНЗ дозволяє виділити такі найбільш популярні рейтинги (табл. 1).

Таблиця 1

Всеукраїнські рейтинги вищих навчальних закладів

Назва рейтингу	Характеристика
1	2
«Рейтинг університетів України» (розроблений Міністерство освіти і науки України). В останнє був складений у 2013 році [3]	Це національна системи рейтингового оцінювання діяльності вищих навчальних закладів. Діяльність ВНЗ оцінюється за допомогою глобального критерію рейтингу (ГКР). ГКР є інтегральним рейтинговим індексом, який визначається як сума індексів критеріїв. Чим більший вимір інтегрального рейтингового індексу, тим краща позиція ВНЗ на рейтинговій шкалі. Змістовні складові критеріїв формуються на основі результатів діяльності ВНЗ та його потенціалу. Критерії з урахуванням кількості індикаторів: • індекс міжнародної активності (20); • індекс якості контингенту студентів (21); • індекс якості науково-педагогічного персоналу (19); • індекс якості науково-дослідної та науково-технічної діяльності (20); • індекс ресурсного забезпечення (21). Ранжування суб'єктів здійснюється в межах ідентифікованих груп, об'єднаних з урахуванням специфіки підготовки кадрів та профілю ВНЗ

1	2
«Топ 200 Україна» (розробник – кафедра ЮНЕСКО «Вища технічна освіта, прикладний системний аналіз та інформатика»), публікується щорічно в газеті «Дзеркало тижня» [4]	У використовуваній методиці діяльність вишів оцінюється з допомогою агрегованого показника (інтегрального індексу), який формується на підставі індикаторів прямого вимірювання (80%), експертного оцінювання якості підготовки випускників вишів представниками роботодавців і академічного співтовариства (15%), а також із використанням міжнародних наукометричних і вебметричних даних (5%). Інтегральний індекс представлено трьома складниками: якість науково-педагогічного потенціалу, якість навчання, міжнародне визнання.
«Рейтинг ВНЗ України «КОМПАС» (розробник – компанія «Систем Кепітал Менеджмент» / Київський міжнародний інститут соціології). В останнє був складений у 2013 році [5]	Рейтинг ВНЗ України «Компас» формується на основі спеціально розробленої методології, яка враховує дані, отримані в результаті комплексу соціологічних досліджень. При побудові рейтингу «Компас 2013» враховувалися такі критерії: • Оцінка роботодавців. Визначення роботодавцями українських ВНЗ, які дають випускникам найкращу підготовку для роботи в їхній компанії. Вага в загальному рейтингу (Вага в загальному рейтингу – 31%). • Оцінка експертів. Кадрові вподобання провідних українських компаній (29%). • Оцінка випускників. Задоволеність випускників отриманою ними освітою, і можливістю застосування її в трудовій діяльності (10%). • Співпраця між ВНЗ і компаніями-роботодавцями. Кількість компаній-роботодавців і експертів, які співпрацюють із ВНЗ (30%). Значення усіх індикаторів і критеріїв рейтингу нормувалися відносно до найбільшого значення: максимальному значенню присвоювалося значення 100, а решта значень розраховувалися як відсоток від максимального. За результатами ранжування формується рейтинг ВНЗ України III–IV рівня акредитації, які готують бакалаврів, спеціалістів або магістрів за такими напрямками спеціалізації: бізнес-економічні спеціальності; правознавство; інженерно-технічні спеціальності; інформаційні технології (ІТ); архітектурно-будівельні спеціальності

1	2
«Рейтинг ВНЗів» (журнал «Деньги»). Зарплатний рейтинг ВНЗ [6]	Надається оцінка випускників потенційними роботодавцями. Методологію ранжування засновано на опитуванні провідних компаній–роботодавців, з різних галузей (гуманітарні, економічні, юридичні, аграрні, технічні спеціальності та будівництво), яким журнал «Деньги» надсилає сформовані списки ВНЗ. В свою чергу, роботодавці, оцінюють випускників навчальних закладів за шкалою від «0» до «10». При цьому роботодавці мають змогу ставити проміжні оцінки та доповнювати списки журналу «Деньги» своїми кандидатурами.
«Рейтинг найкращих ВНЗ України» (журнал «Корреспондент») [7]	Визначення найкращих ВНЗ з точки зору роботодавців. У ході опитування «Корреспондент» просив назвати від одного до п'яти вищів у шести професійних сферах: юриспруденція; економіка та фінанси; маркетинг; піар і реклама; ІТ; гуманітарні спеціальності. За кожну згадку роботодавцем ВНЗ отримував один бал. Місце в рейтингу ВНЗ займає згідно із сумарною кількістю балів
Рейтинг ВНЗ України за показниками наукометричної бази даних Scopus (розробник видавнича служба «Уран», на замовлення сайту Освіта.ua) [8]	На підставі наукометричного моніторингу суб'єктів науково-видавничої діяльності України за показниками бази даних <u>SciVerse Scopus</u>, складено рейтинг українських ВНЗ. Результати рейтингу вищих навчальних закладів базуються на показниках бази даних Scopus, що є інструментом для визначення кількості публікацій та відстеження цитованості наукових статей, які публікуються навчальним закладом або його співробітниками. База даних Scopus постійно індексує понад 20 тисяч наукових журналів, 370 книжкових серій та 5,5 млн праць конференцій. Станом на квітень 2016 року до бази даних Scopus включено 128 вищих навчальних закладів України, що на 8 вищих навчальних закладів більше ніж у вересні 2014 року. У рейтинговій таблиці вищі навчальні заклади України ранжовані за індексом Гірша — кількісним показником, що базується на кількості наукових публікацій і кількості їх цитувань.

Аналізуючи дані табл. 1, можна зробити висновки, що методологія і технологія побудови рейтингу відрізняється залежно від кінцевих споживачів рейтингу, від специфічної системи показників (індикаторів), що покладено в основу ранжування вишів та вихідної інформації, що використовували розробники рейтингу під час його побудови (дані анкетування, соціологічних досліджень, міжнародних рейтингів, експертні оцінки тощо). Згідно цього і лідери кожного з рейтингів різняться. Так, наприклад, за узагальненою оцінкою якості науково-педагогічного потенціалу, якості навчання та міжнародного визнання станом на 2016 р. лідируючі позиції займають Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Київський національний університет імені Тараса Шевченка та Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. При цьому, вибір найкращого вишу згідно точки зору роботодавців залежить від професійної спрямованості (напряму підготовки/спеціальності) випускників. Отже, найбільш якісно підготовлених фахівців випускають Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Національний університет «Києво-Могилянська Академія» та Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут».

Однак для узагальнення та отримання актуальної і вичерпної інформації стосовно вибору кращого вітчизняного ВНЗ доцільно використовувати результати побудови консолідованого рейтингу вишів України, що розроблено інформаційним освітнім ресурсом «Освіта.ua» [9]. Його основною перевагою відносно інших рейтингів є те, що в якості вихідних даних використано найбільш авторитетні серед експертів та засобів масової інформації національні та міжнародні рейтинги ВНЗ України: «Топ 200 Україна», «Scopus» та «Webometrics», кожен з яких використовує різні критерії оцінювання ВНЗ. Методологія розробки консолідованого рейтингу наступна: кожному ВНЗ присвоєно бал, що дорівнює сумі його місць у рейтингах «ТОП 200 Україна», «Scopus» і «Webometrics». Якщо в якому-небудь із рейтингів ВНЗ не був представлений, то йому присвоювалось місце, наступне за останнім у цьому рейтингу (201, 123, 297 відповідно). Розподіл першої 5-и місць у даному рейтингу представлено в табл. 2.

5-ка лідерів консолідованого рейтингу ВНЗ України
за даними 2015 року» [9]

Назва ВНЗ	Місце у загальному рейтингу	ТОП-200 Україна	Webometrics	Scopus	Підсумковий бал
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка	1	2	1	1	4
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна	2	3	3	2	8
Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут»	3	1	2	6	9
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	4	4	6	9	19
Львівський національний університет імені Івана Франка	5	9	8	3	20

Слід зазначити, що в основу ранжування вишів консолідованого рейтингу також покладено дані міжнародного рейтингу «Webometrics», який враховує кількість проіндексованих пошуковими системами сторінок сайту ВНЗ, зовнішні посилання на нього, цитованість ресурсу, а також кількість завантажених на сайт файлів (тобто, змістовну та інформаційну активність сайту навчального закладу). Рейтинг «Webometrics» публікується двічі на рік.

Підсумкова таблиця консолідованого рейтингу включає 286 вищих навчальних закладів України, що здійснюють підготовку бакалаврів та магістрів і ВНЗ присутні хоча б у одному з перерахованих вище рейтингів.

Узагальнюючи все вищезазначене, констатуємо, що вітчизняна система рейтингового оцінювання престижності ВНЗ є остаточно несформованою та не до кінця прозорою, потребує інтеграції з досвідом зарубіжних освітніх систем щодо методології та технології побудови міжнародних рейтингів. Подальшого дослідження потребує система відбору та оцінки показників (індикаторів), що слугують критеріями відбору вищих освітніх установ до ранжу-

вання, та їх вагових значень. Також актуальним нині залишається питання доступності в якості вихідної інформації вичерпних та реальних статистичних даних щодо основних показників результативності функціонування ВНЗ, якості підготовки студентів.

Література:

1. Офіційний сайт Вікіпедії / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Рейтинг>.
2. Мазур Н. П. Моніторинг навчальної діяльності: навчальний посібник / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://elibrary.kubg.edu.ua/5795/1/D_Bodnenko_O_Zhyltsov_O_Leschynskiy_N_Mazur_MND_IS.pdf.
3. Міністерство освіти і науки України: рейтинг вищих навчальних закладів 2013 Євро освіта [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.euroosvita.net/>.
4. Рейтинг університетів України III, IV рівнів акредитації Топ-200 Україна у 2015 році. Євро освіта [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=4068>.
5. КОМПАС. Думка роботодавців та випускників. Аналітичний звіт 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bestuniversities.com.ua/sites/>.
6. Рейтинг ВУЗов 2014: Знання. Практика. Опыт. ООО «ИД Украинский Медиа Холдинг», 2005 – 2016 [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://dengi.ua/clauses/127161_Rejting_VUZov_2014_Znaniya_Praktika_Opyt.html.
7. Корреспондент назвал лучшие вузы страны. 2000 – 2016, ООО «Корреспондент» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://korrespondent.net/business/>.
8. Рейтинг університетів за показниками Scopus 2016 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/rating/51053/>.
9. Консолидированный рейтинг вузов Украины 2015. 1998–2016 Osvita.ua. Издательство «Плеяды» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://ru.osvita.ua/vnz/rating/25712/>.